

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-332-55>

УДК 330.341.1

КУЛЬГАНІК Оксана

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

<https://orcid.org/0000-0003-2276-1161>

НАГОРНИЙ Віталій

Національний університет біоресурсів і природокористування України

<https://orcid.org/0000-0001-5551-4779>

СТАЛИЙ РОЗВИТОК БІЗНЕСУ: ПОВОЄННІ ПРІОРИТЕТИ

У статті визначено ключові пріоритети сталого розвитку бізнесу в умовах повоєнної відбудови України. В рамках дослідження проаналізовано показники сучасного стану бізнесу, зокрема індекс очікувань ділової активності, що дозволив стверджувати про незначне покращення бізнес-середовища, попри вплив різних макроекономічних чинників. Також охарактеризовано стан функціонування бізнесу в Україні у період війни, що вказує на можливість швидкого відновлення ключових секторів економіки за рахунок виважених рішень з боку держави. Проаналізовано регіональні особливості в галузі підприємництва, що мають пряме відношення до активності бойових дій. В ході формування теоретичного підґрунтя теми проаналізовано літературні джерела та на їх основі сформовано поняття «сталого розвитку», що передбачає реалізацію заходів щодо економічного, соціального та екологічного зростання для підвищення суспільного добробуту та природного середовища. Крім того, визначено складові трьохчинникової моделі сталого розвитку. У такому контексті охарактеризовано економічний чинник, що включає забезпечення країни власними ресурсами, використання фінансово-економічних важелів та формування інвестиційних програм. Чинник суспільного розвитку включає забезпечення безпеки населення, раціональне використання природних ресурсів, відтворення людських ресурсів та розвиток освіти. Визначено аспекти екологічної складової сталого розвитку, а саме: впровадження екологічних стандартів будівництва, управління ресурсами, забезпечення енергоефективності та зменшення масштабів споживання природних ресурсів. Серед заходів, що спрямовані на забезпечення сталого розвитку, визначено необхідність відновлення платоспроможності, модернізацію виробничих потужностей, впровадження екологічних технологій тощо за рахунок розширення міжнародних зв'язків.

Ключові слова: сталий розвиток, повоєнна відбудова, сфера бізнесу, бізнес-середовище, економічна стабільність, енергетична ефективність, екологічні технології, соціалізація, соціалізація бізнесу.

KULHANIK Oksana

Vinnitsia Institute of Trade and Economics of State University of Trade and Economics

NAHORNYI Vitalii

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

SUSTAINABLE BUSINESS DEVELOPMENT: POST-WAR PRIORITIES

The article identifies the key priorities of sustainable business development in the context of post-war reconstruction of Ukraine. The study analyzed indicators of the current state of business, in particular the index of business activity expectations, which showed a slight improvement in the business environment, despite the impact of various macroeconomic factors. The author also characterizes the state of business functioning in Ukraine during the war, which indicates the possibility of a rapid recovery of key sectors of the economy due to balanced decisions by the state. The author analyzes regional peculiarities in the field of entrepreneurship that are directly related to the intensity of hostilities. In the course of forming the theoretical basis for the topic, the author analyzes the literature and, on their basis, formulates the concept of "sustainable development", which involves the implementation of measures for economic, social and environmental growth to improve public welfare and the natural environment. In addition, the components of the three-factor model of sustainable development are identified. In this context, the author characterizes the economic factor, which includes providing the country with its own resources, using financial and economic levers, and forming investment programs. The factor of social development includes ensuring public safety, rational use of natural resources, reproduction of human resources and development of education. The article identifies aspects of the environmental component of sustainable development, namely, the introduction of environmental standards for construction, resource management, energy efficiency, and reduction of natural resource consumption. The measures aimed at ensuring sustainable development include the need to restore solvency, modernize production facilities, introduce environmental technologies, etc. by expanding international relations.

Keywords: sustainable development, post-war reconstruction, business sector, business environment, economic stability, energy efficiency, environmental technologies, socialization, socialization of business.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Початок повномасштабного вторгнення росії на територію України зумовив ряд значних негативних чинників, що включають як зниження рівня безпеки для населення, руйнування інфраструктури, втрату людських ресурсів, так і погіршення результатів функціонування суб'єктів господарювання у мінливому бізнес-середовищі. Головною можливістю для швидкого та якісного відновлення підприємницького сектору є реалізація заходів сталого розвитку. Зокрема, важливо враховувати відповідні інструменти впливу на загальний економічний та екологічний стан, а також рівень розвитку суспільства. Отже, повноцінне відновлення економіки України неможливе без урахування принципів сталого розвитку, які передбачають реалізацію запобіжних заходів щодо негативних наслідків бойових дій, зниження суспільного добробуту та

економічної діяльності, а також забезпечення довгострокової стабільності. У зв'язку з цим, дослідження та впровадження практик сталого розвитку бізнесу у період повоєнного відновлення дозволить забезпечити економічний підйом та створити підґрунтя для довгострокової стабільності підприємницького сектору.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У ході дослідження визначено ключові аспекти та показники, що впливають на розвиток бізнесу та економіки України в цілому, зокрема очікування ділової активності, стан функціонування та регіональні особливості бізнесу [1-3]. При формуванні теоретичного підґрунтя сталого розвитку проаналізовано висновки таких вчених, як К. Харченко, С. Остапенко, Л. Остапенко [4], В. Боголюбов, М. Клименко, Л. Мельник, О. Ракоїд [5], О. Кузьміна [6], А. Гречко, О. Очеретяна [7], що дозволило стверджувати про його спрямованість на забезпечення стійкості економіки та суспільства, а також екологічного зростання територій країни. У ході дослідження трьох основних складових сталого розвитку бізнесу у повоєнний період використано праці таких науковців, як М. Миколайчук, І. Куспляк, М. Лантратов [8] для формування економічних аспектів розвитку; С. Маджд [9], П. Кухарчук [10], В. Самофатова [11] для обґрунтування перешкод та перспектив суспільного добробуту; І. Новаковська, В. Іванченко, Н. Іщенко [12], Л. Богінська [13] для огляду можливих екологічних заходів у забезпеченні сталого розвитку. Крім того, стаття містить огляд літератури, зокрема праця Н. Авраменко, В. Лебедченко, Н. Андрусенко [14], на предмет необхідності розширення міжнародної співпраці України для реалізації відповідних заходів сталого розвитку при повоєнному відновленні.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження ключових пріоритетів сталого розвитку бізнесу в умовах повоєнної відбудови України. Стаття спрямована на визначення ключових економічних, соціальних та екологічних чинників, що впливають на відновлення активності підприємницького сектору. Важливим завданням є також розробка рекомендацій щодо впровадження ефективних заходів щодо відновлення економічної стабільності, підвищення добробуту населення та збереження природних ресурсів після війни.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Повоєнне відновлення є періодом, що характеризується високим рівнем складності для будь-якої країни, що зазнала руйнувань і втрат внаслідок військових дій. Відновлення економіки та інфраструктури вимагає не тільки залучення великої кількості фінансових ресурсів, а й розробки нових стратегічних підходів, спрямованих на забезпечення сталого розвитку. У даному контексті розвиток бізнесу відіграє ключову роль з огляду на те, що підприємницька активність є рушійною силою економічного зростання, створення робочих місць і забезпечення соціальної стабільності. Тож, під час повоєнної відбудови бізнес стикається з численними викликами, а саме: відновлення інфраструктури, адаптація до мінливих умов ринку, залучення інвестицій та забезпечення конкурентоспроможності. Водночас цей період відкриває можливості для розвитку інновацій, активізації діяльності різних суб'єктів господарювання у нових галузях економіки та впровадження цифрових технологій. Таким чином, підприємства мають потенціал стати каталізаторами майбутніх змін, спрямованих на побудову більш економічно стійкого та екологічно відповідального середовища для суспільства та сфери бізнесу.

Важливе значення для сталого розвитку бізнесу має соціалізація, адже соціалізація бізнесу є невід'ємною частиною сучасного бізнес-середовища і вимагає врахування різноманітних чинників, які визначають стратегію бізнесу щодо вирішення соціальних проблем, забезпечення сталого розвитку та задоволення потреб різних зацікавлених сторін. У контексті повоєнного відновлення очікується, що вітчизняний бізнес буде активно практикувати соціальну відповідальність, сприяючи збалансованому розвитку суспільства, пом'якшенню нерівності та підвищенню рівня населення, протистоячи відповідно глобальним викликам, включаючи російську агресію, зміну клімату та скорочення бідності [15].

Для формування повноцінного та ефективного плану розвитку та повоєнного відновлення України, перш за все, необхідно розвивати малий та середній бізнес, адже даний сектор відіграє важливу роль у забезпеченні стійкого економічного зростання країни. Також він забезпечує високий рівень зайнятості, що, як вже було зазначено, впливає на залучення додаткового капіталу та сприяє створенню нової доданої вартості. Тому формування макроекономічних заходів, спрямованих на підтримку та розвиток сектору малого та середнього бізнесу, вимагає детального аналізу поточних перешкод та проблем.

У сучасній економічній науці вивчається широкий спектр показників та чинників, які впливають на розвиток бізнесу та економіки в цілому. Одним із ключових аспектів, що привертає увагу, є очікування підприємств, які можуть відображати загальну кон'юнктуру та перспективи економічного зростання. Індекс очікувань ділової активності є одним зі способів вимірювання ставлення бізнесу до майбутнього розвитку економіки (рис. 1). Зокрема, його покращення вказує на те, що підприємці починають більше вірити у позитивний розвиток ситуації та можливість отримання прибутку у майбутньому.

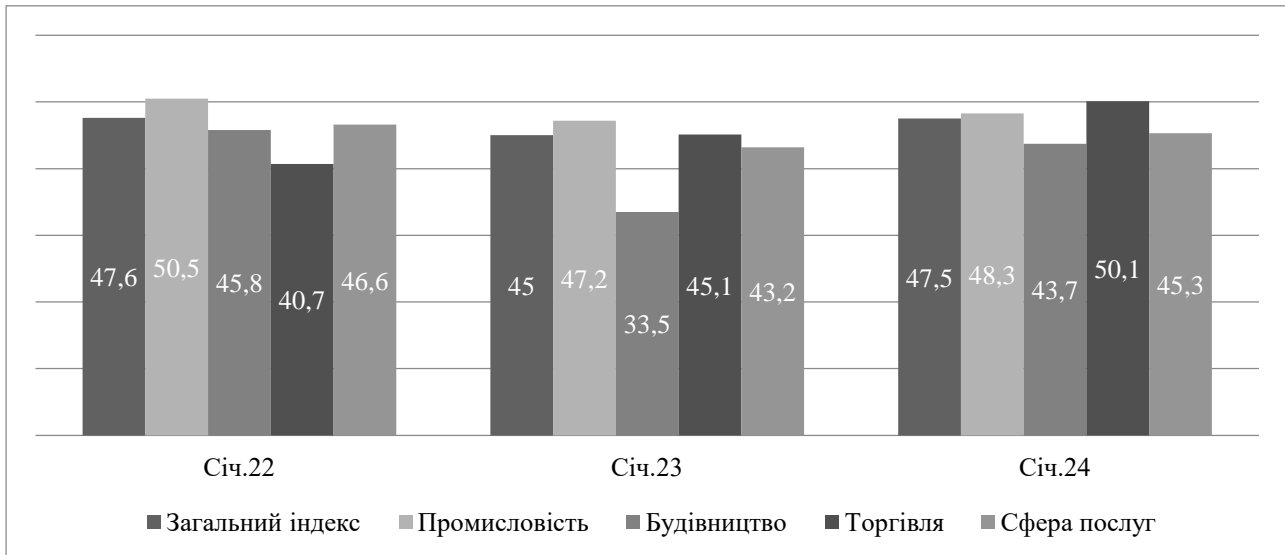

Рис. 1. Індекс очікувань ділової активності у 2022-2024 рр.

Джерело: складено на основі [1]

Зміни в тенденціях індексу очікувань ділової активності слід розуміти з погляду впливу різних макроекономічних чинників, наприклад, врегулювання політичної та економічної ситуації, нові реформи та ініціативи, а також зміни в зовнішньому середовищі. З одного боку, стабілізація внутрішньополітичної ситуації та здійснення реформ можуть надалі сприяти підвищенню довіри бізнесу до урядових дій та забезпечити більш прозору та прогнозовану економічну ситуацію. З іншого боку, зовнішні чинники, такі як стабільність світових ринків або нові міжнародні угоди, створюють додаткові можливості для вітчизняного експорту та розвитку бізнесу.

Крім того, наразі спостерігається негативна тенденція до зменшення кількості підприємств, проте порівняно з даними на початок повномасштабного вторгнення (16,8%) кількість підприємств в Україні, які перебували у стані повної або майже повної зупинки діяльності, знизилась до 10,2%, навіть враховуючи високу частку таких підприємств (39,9%) у 2023 році (рис. 2).

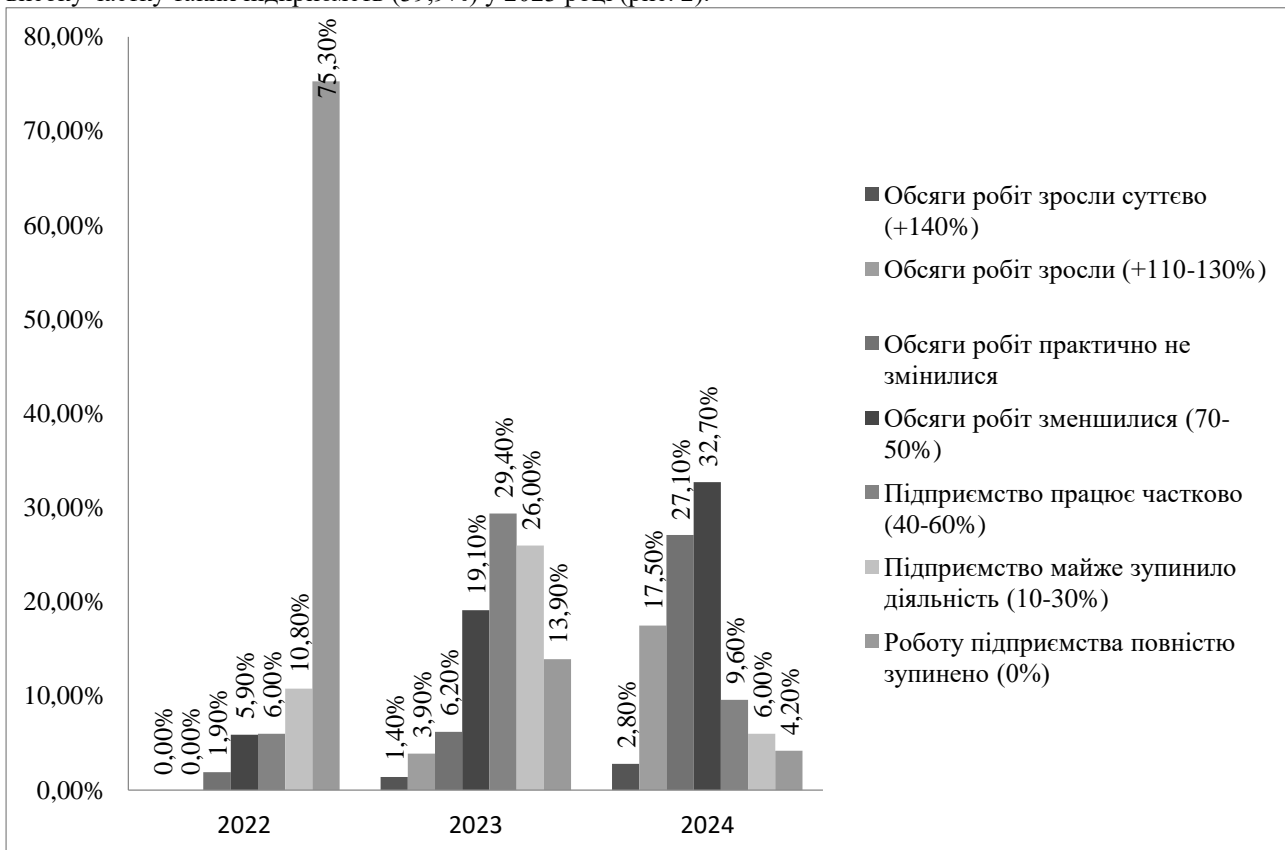

Рис. 2. Стан функціонування бізнесу в Україні протягом 2022-2024 рр.

Джерело: складено на основі [2-3].

Слід зазначити, що обставини, які характеризують ситуацію в галузі підприємництва, значно відрізняються в різних регіонах країни. Наприклад, на сході України відсоток підприємств, що припинили свою діяльність, перевищує середні показники країни та становить 63,9%, що обумовлено, головним чином, високою активністю бойових дій. Крім того, на заході та півдні країни більшість підприємств зменшили масштаби своєї діяльності або працюють лише частково, з відповідними показниками 57,3% та 56,6%. Проте, у центрі (44,9%) та на південному заході (46,9%) України таких підприємств набагато менше. Слід зауважити, що найбільша кількість таких підприємств, що зберегли або навіть збільшили обсяги своєї діяльності порівняно з показниками 2022 року знаходиться на заході України – 16,9%, проте більшість підприємств, які повідомляють про суттєве зростання своїх доходів (більше ніж на 140%), розташовані на південному регіоні – 2,3%.

Таким чином, в умовах війни сфера бізнесу потребує адаптаційних стратегій, спрямованих на забезпечення стійкості та ефективності процесу відновлення. Проте у різних контекстах його впровадження стали економічне, соціальне та екологічне зростання може інтерпретуватися з погляду розвитку світової спільноти, країни, сфери бізнесу або окремого підприємства. Зокрема, К. Харченко, С. Остапенко, Л. Остапенко вважають, що сутність сталого розвитку слід розглядати з погляду суспільних зобов'язань, що мають бути спрямовані на забезпечення збереження життя та добробуту населення, а також на формування можливостей для життя наступних поколінь у комфортному, чистому і здоровому середовищі [4]. У роботі А. Гречко та О. Очеретяна загальноприйняте поняття «сталого розвитку» доповнюється метою такого розвитку, що спрямована на забезпечення конкурентоспроможності економіки, продуктивності зайнятості та здорового навколишнього середовища [5]. Як зазначає В. Боголюбов, М. Клименко, Л. Мельник, О. Ракоїд, сталий розвиток передбачає розвиток суспільства без перевищення екологічних меж біосфери [6]. Крім того, у роботі О. Кузьміна, сталий розвиток охарактеризовано як динамічний процес змін, при якому інституційні трансформації, напрями капіталовкладень, обсяги видобутку ресурсів і напрями технологічного розвитку відповідають актуальним і майбутнім потребам [7]. Отже, сталий розвиток спрямований на збереження стійкості суспільства та підприємницького сектору, а також ефективності у реалізації відповідних заходів щодо економічного, соціального та екологічного зростання для підвищення суспільного добробуту та природного середовища.

Особливості сталого розвитку регіонів України у повоєнний період витікають з необхідності врахування складових трьохчинникової моделі для розробки необхідних заходів щодо його забезпечення (рис. 3). Сутність цих особливостей полягає в різній актуальності проблем економічного, соціального та екологічного напрямків залежно від ступеня руйнування.

Рис. 3. Складові трьохчинникової моделі сталого розвитку

Джерело: складено авторами

Сталий економічний розвиток значною мірою обумовлений наявністю внутрішніх ресурсів країни та здатністю державних органів впливати на згуртованість суспільства, ефективно застосовувати фінансово-економічні важелі для регулювання розвитку, своєчасно ідентифікувати загрози та забезпечувати впровадження змін з метою запобігання або зменшення їх негативних наслідків. Важливу роль у цьому процесі відіграє регіональна влада, яка у співпраці з науковцями та громадськістю, повинна розробляти плани відродження територій, формувати інвестиційні програми з обов'язковим проведенням екологічної

оцінки, використовувати різноманітні засоби стимулювання інвесторів до участі в розбудові та запобігати шкоді українській економіці [8; 16; 17].

Хоча економічна перспектива повоєнного економічного зростання, яке б забезпечило підвищення добробуту населення країни, відзначається високою складністю, адже залежить не лише від ефективності стратегічних заходів, а й від наявності достатньої кількості ресурсів; ще більш пріоритетним, проте важким, процесом є розвиток українського суспільства на засадах сталості. Навіть за умов припинення бойових дій на території України, держава у повоєнний період не зможе повною мірою гарантувати безпеку населення, збереження та раціональне використання природних ресурсів, що надалі поширюватиме екологічні загрози, соціальні ризики та інші небезпеки життю та здоров'ю [9]. Ті регіони, що наразі знаходяться у зоні бойових дій, стануть територіями опосередкованого впливу конфлікту, адже в короткі терміни є незахищеними від нової ескалації конфлікту, періодичних обстрілів чи короткотермінових військових зіткнень, навіть після укладення відповідного договору.

Для досягнення стабільного розвитку українського суспільства у повоєнний період критично важливою стає інтелектуальна пластичність та здатність адаптуватися до сучасних і майбутніх соціальних змін з боку державних органів, суб'єктів господарювання, працівників та громадян. [10]. Крім того, для забезпечення належних соціальних умов слід сформувати заходи системної державної стратегічної політики, які сприятимуть забезпеченню сталого розвитку сфери бізнесу. В рамках такої політики необхідно сформувати підґрунтя для створення сприятливого бізнес-середовища, тобто важливо стимулювати споживчий попит, а також розвинути різні форми допомоги підприємствам для створення нових робочих місць та відновити критичну інфраструктуру. Також необхідним аспектом забезпечення суспільного добробуту є підтримка освіти, зокрема у формуванні фінансової грамотності населення, та сприяння поверненню та створенню нових трудових ресурсів [11].

Вплив бойових дій, нераціонального використання природних ресурсів та розширеного використання чинників виробництва, в тому числі експлуатацію невідновлюваних ресурсів та викидів, обумовлює необхідність приділення особливої уваги до екологічних аспектів сталого розвитку країни. Особливо важливим стає розвиток екологічно збалансованих підходів до управління природними ресурсами та впровадження нових методів, спрямованих на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище під час ведення підприємницької діяльності [12].

Для уникнення негативних наслідків війни, перш за все, Україна має впровадити відповідні заходи щодо енергоефективності, що включають: зменшення залежності від зовнішніх постачальників, підвищення стійкості енергосистеми, зменшення навантаження за умов підвищеного ризику та пошкоджень, економність при використанні енергоресурсів. Крім того, важливо зосередитися і на інших природних ресурсах (лісових, водних, земельних тощо), адже велика кількість посівних площ була спалена або знаходиться під обстрілами, а внаслідок екоциду з боку росії на півдні країни спостерігаються проблеми з водопостачанням. У такому випадку важливо у короткі терміни відновити знищену інфраструктуру та поступово відновлювати їхні потужності, проте першочерговим заходом має бути зменшення масштабів споживання усіх природних ресурсів.

Слід також зазначити, що у контексті формування сучасних стратегій екологічного розвитку, парадигма зеленого будівництва є одним з ключових чинників інноваційного прогресу у процесі повоєнного відновлення зруйнованої інфраструктури та мінімізації споживання енергетичних ресурсів з огляду на значний дефіцит електроенергії, що сприяє формуванню здорового суспільства, поліпшенню якості життя та стану природного середовища. У такому контексті необхідним є створення плану заходів, що включають використання зелених технологій, зокрема поновлюваних джерел енергії, управління відходами, водозбереження, зниження викидів вуглецю тощо; енергоефективних будівельних матеріалів (утеплювачів з високою теплопровідністю, енергоефективних вікон та дверей, систем енергозбереження тощо), а також застосування інноваційних методів енергозбереження, а саме: використання сонячної енергії, поліпшена ізоляція, інноваційні системи вентиляції та кондиціонування, максимальне використання природного освітлення [18; 19].

Враховуючи те, що сьогодні кількість екологічного будівництва в Україні є незначною, а сертифікована нерухомість такого типу відсутня, головним чином через високу вартість сучасних екологічних технологій та складнощі отримання необхідних сертифікатів, впровадження нових підходів та технологій дозволяє максимально наблизити повоєнні плани відновлення та будівництва до екологічних стандартів, що також стосується використання зелених конструкцій, зокрема поєднання будівельних елементів з рослинами, фасадних зелених блоків, зелених парковок та озеленених схилів тощо.

На цей час війна вже виснажила представників українського бізнесу, тому їм знадобиться період на відновлення платоспроможності та повернення до довоєнного рівня розвитку. Зокрема, держава має посилити міжнародні зв'язки та залучити іноземний капітал для реалізації необхідних заходів під час післявоєнної відбудови ключових підприємств. У даному контексті важливо завершити інтеграцію України до Європейського Союзу (ЄС), що забезпечить безпеку (обороздатність, кібербезпека, політична стабільність), а також економічне та технологічне зростання країни. Крім того, за рахунок розширення співпраці з рядом розвинених країн ЄС Україна матиме перспективи для отримання достатнього обсягу

ресурсів на модернізацію виробничих потужностей, зниження матеріало- та енергоємності виробництва та розширення ланцюжка створення вартості на території країни [14]. Після закінчення найбільш пріоритетних етапів відновлення партнерські зв'язки будуть корисними для відтворення робочої сили та ринку праці, поширення екологічних технологій виробництва та створення умов для появи нових підприємств.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У повоєнний період відновлення бізнесу в Україні слід здійснювати, враховуючи три основні компоненти сталого розвитку: економічний, соціальний та екологічний аспекти. Забезпечення економічного зростання вимагає ефективного використання наявних ресурсів та фінансових й економічних інструментів для регулювання розвитку. Попри складність економічного зростання, особливо в умовах обмежених ресурсів, важливо забезпечити стійкість українського суспільства, що потребує раціонального використання людських ресурсів та створення міцного фундаменту для розвитку. Крім того, важливо впроваджувати стратегічні заходи, які сприяють створенню сприятливого бізнес-середовища, підтримують освіту, фінансову грамотність та сприяють поверненню трудових ресурсів. Натомість екологічні аспекти сталого розвитку набувають особливого значення через наслідки війни та нераціональне використання природних ресурсів. Отже, необхідно впроваджувати екологічно збалансовані підходи до управління ресурсами, зокрема зелене будівництво та використання відновлюваних джерел енергії. Крім того, розширення міжнародних зв'язків сприятимуть залученню іноземного капіталу та забезпеченню економічного та технологічного зростання.

Література

1. Самойлюк М. Трекер економіки України під час війни. Центр економічної стратегії. 2024. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>
2. Стан та потреби бізнесу в Україні: регіональні тенденції, літо 2022. Center for Innovations Development. 2022. URL: <https://cid.center/state-and-needs-of-business-in-ukraine-regional-trends-summer-2022/>
3. Дослідження стану бізнесу в Україні: квітень 2024 – травень 2024. Diiia Business. 2024. URL: https://business.diiia.gov.ua/uploads/8/4/567-research_on_the_state_of_business_in_ukraine.pdf
4. Харченко К. С., Остапенко С. О., Остапенко Л. С. Принципи формування інноваційного архітектурного середовища. Український журнал будівництва та архітектури. 2023. № 3. С. 114-121. DOI: <http://doi.org/10.30838/J.BPSACEA.2312.140723.114.962>
5. Боголюбов В. М., Клименко М. О., Мельник Л. Г., Ракоїд О. О. Стратегія сталого розвитку: підручник (за ред. проф. В. М. Боголюбова). ВЦ НУБІПУ. 2018. 446 с. URL: <https://dglub.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/43712574-3e95-4814-bf56-e3eb070b1820/content>
6. Кузьміна О. С. Аналіз підходів до трактування поняття «сталий розвиток підприємства». Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. № 5(1). С. 13-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_5%281%29_4
7. Гречко А. В., Очеретяна О. В. Дослідження еволюції наукової думки в аспектах визначення сутності поняття «сталий розвиток підприємства». Підприємництво та інновації. 2020. № 15. С. 37-41. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/15.6>
8. Миколайчук М. М., Куспьяк І. С., Лантратов М. С. Особливості забезпечення сталого розвитку регіонів України у післявоєнний період. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 2. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.2.8>
9. Маджд С. М. Сталый розвиток українського суспільства в умовах війни: еколого-економічні аспекти. Екологічний стан навколишнього середовища та раціональне природокористування в контексті сталого розвитку: тези доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції. 2023. С. 332-334. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a0fc7f62-23b5-40bd-a523-109ee9d029c2/content>
10. Кухарчук П. М. Корпоратизм у повоєнній відбудові територіальних громад: курс на сталый розвиток. Сучасні проблеми управління. Шлях до сталого миру після війни: держава, бізнес, інновації: збірник матеріалів XII Міжнародної науково-практичної конференції. КПІ ім. І. Сікорського, Видавництво «Політехніка». 2023. С. 40-44. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2024/03/Suchasni-problemy-upravlinnya-2023.pdf#page=40>
11. Самофатова В. Забезпечення сталості та інклюзивності розвитку малого та середнього підприємництва в повоєнний період. Економіка та суспільство. 2023. № 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-3>
12. Новаковська І. О., Іванченко В. А., Іщенко Н. Ф. Інтегровані стратегії сталого розвитку: Економічне зростання та відновлення природних ресурсів. Наукові перспективи. 2024. № 5(47). С. 899-910. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5\(47\)-899-910](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5(47)-899-910)
13. Богінська Л. О. Зелене будівництво як складова сталого розвитку будівельного комплексу. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Технічні науки. 2023. № 34(73). С. 343-247. URL: http://tech.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/2_2023/part_2/40.pdf

14. Авраменко Н. Л., Лебедченко В. В., Андрусенко Н. В. Перспективи відновлення українського бізнесу у повоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. С. 44-48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-30>
15. Нагорний В. В. Зарубіжний досвід соціалізації бізнесу. *Економіка і управління бізнесом*. 2024. Т. 15 № 2. DOI: [http://dx.doi.org/10.31548/economics15\(2\).2024.090](http://dx.doi.org/10.31548/economics15(2).2024.090)
16. Башлай С. В., Нагорний В. В. Концепція сталого розвитку України в умовах Євроінтеграції. *Науково практичний журнал «Проблеми інноваційно інвестиційного розвитку»*. 2021. № 23. С. 23-36. DOI: <https://doi.org/10.33813/2224-1213.24.2021.2>
17. Рубан О. О., Нагорний В. В. Аналіз програм та стратегій корпоративної соціальної відповідальності (CSR) підприємств та їх вплив на сприяння сталому розвитку. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2024. №5. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-5-9936>
18. Тренди в будівництві 2023. Dedalsoft. 2023. URL: <https://dedalsoft.com.ua/blog/trendi-v-budivnitstvi-2023>
19. Горбач Л., Рубан О., Гуменюк Я. Зелена економіка та сталі виробництва в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-8>

References

1. Samoiliuk, M. (2024). Treker ekonomiky Ukrainy pid chas viiny [Tracker of Ukraine's economy during the war]. Tsentr ekonomichnoi stratehii. 2024. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/> [in Ukrainian]
2. Stan ta potreby biznesu v Ukraini: rehionalni tendentsii, lito 2022 [State and needs of business in Ukraine: regional trends, summer 2022]. Center for Innovations Development. 2022. URL: <https://cid.center/state-and-needs-of-business-in-ukraine-regional-trends-summer-2022/> [in Ukrainian]
3. Doslidzhennia stanu biznesu v Ukraini: kviten 2024 – traven 2024 [Survey of the state of business in Ukraine: April 2024 - May 2024]. Diia Business. 2024. URL: https://business.diia.gov.ua/uploads/8/41567-research_on_the_state_of_business_in_ukraine.pdf [in Ukrainian]
4. Kharchenko, K. S., Ostapenko, S. O., Ostapenko, L. S. (2023). Prynyspy formuvannia innovatsiinoho arkhitekturnoho seredovyscha [Principles of formation of innovative architectural environment]. *Ukrainskyi zhurnal budivnytstva ta arkhitektury – Ukrainian Journal of Construction and Architecture*, 3, 114-121. DOI: <http://doi.org/10.30838/J.BPSACEA.2312.140723.114.962> [in Ukrainian]
5. Boholiubov, V. M., Klymenko, M. O., Melnyk, L. H., Rakoid, O. O. (2018). Stratehiia staloho rozvytku: pidruchnyk (za red. prof. V. M. Boholiubova) [Strategy of sustainable development: textbook (ed. by Prof. VM Boholyubov)]. VTs NUBIPU. URL: <https://dglib.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/43712574-3e95-4814-bf56-e3eb070b1820/content> [in Ukrainian]
6. Kuzmina, O. S. (2015). Analiz pidkhodiv do traktuvannia poniattia «stalyy rozvytok pidpriemstva» [Analysis of approaches to the interpretation of the concept of "sustainable development of the enterprise"]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic Sciences*, 5(1), 13-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_5%281%29_4 [in Ukrainian]
7. Hrechko, A. V., Ocheretiana, O. V. (2020). Doslidzhennia evoliutsii naukovoї dumky v aspektakh vyznachennia sutnosti poniattia «stalyy rozvytok pidpriemstva» [Research of the evolution of the scientific thought in the aspects of determining the essence of the concept of "sustainable development of the enterprise"]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and innovation*, 15, 37-41. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/15.6> [in Ukrainian]
8. Mykolaichuk, M. M., Kuspliak, I. S., Lantratov, M. S. (2023). Osoblyvosti zabezpechennia staloho rozvytku rehioniv Ukrainy u pislivoiennyy period [Features of ensuring sustainable development of the regions of Ukraine in the post-war period]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 2. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.2.8> [in Ukrainian]
9. Madzhd, S. M. (2023). Stalyi rozvytok ukrainskoho suspilstva v umovakh viiny: ekoloho-ekonomichni aspekty [Sustainable development of Ukrainian society in the conditions of war: ecological and economic aspects]. *Ekolohichni stan navkolynshoho seredovyscha ta ratsionalne pryrodokorystuvannia v konteksti staloho rozvytku: tezy dopovidei VI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Ecological state of the environment and rational nature management in the context of sustainable development: abstracts of the VI International Scientific and Practical Conference*, 332-334. URL: <https://dSPACE.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a0fc7f62-23b5-40bd-a523-109ee9d029c2/content> [in Ukrainian]
10. Kukharchuk, P. M. (2023). Korporatyzm u poviennii vidbudovi terytorialnykh hromad: kurs na stalyi rozvytok [Corporatism in the post-war reconstruction of territorial communities: a course for sustainable development]. *Suchasni problemy upravlinnia. Shliakh do staloho myru pislia viiny: derzhava, biznes, innovatsii: zbirnyk materialiv KhII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Modern problems of management. The path to sustainable peace after the war: state, business, innovation: a collection of materials of the XIII International Scientific and Practical Conference. KPI im. I. Sikorskoho, Vydavnytstvo «Politekhnik», 40-44. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2024/03/Suchasni-problemy-upravlinnya-2023.pdf#page=40> [in Ukrainian]*
11. Samofatova, V. (2023). Zabezpechennia stalosti ta inkluzyvnosti rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva v poviennyy period [Ensuring the sustainability and inclusiveness of small and medium-sized enterprises in the postwar period.]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-3> [in Ukrainian]
12. Novakovska, I. O., Ivanchenko, V. A., Ishchenko, N. F. (2024). Intehrovani stratehii staloho rozvytku: Ekonomichne zrostantia ta vidnovlennia pryrodnykh resursiv [Integrated strategies for sustainable development: Economic growth and restoration of natural resources]. *Naukovi perspektyvy – Scientific perspectives*, 5(47), 899-910 DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5\(47\)-899-910](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5(47)-899-910) [in Ukrainian]
13. Bohinska, L. O. (2023). Zelene budivnytstvo yak skladova staloho rozvytku budivelnogo kompleksu [Green building as a component of sustainable development of the construction complex]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu im. V. I. Vernadskoho. Seriya: Tekhnichni nauky – Scientific notes of Vernadsky Taurida National University. Series: Technical sciences*, 34(73), 343-247. URL: http://tech.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/2_2023/part_2/40.pdf [in Ukrainian]
14. Avramenko, N. L., Lebedchenko, V. V., Andrusenko, N. V. (2022). Perspektyvy vidnovlennia ukrainskoho biznesu u poviennyy period [Prospects for the restoration of Ukrainian business in the postwar period]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, 46, 44-48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-30> [in Ukrainian]
15. Nahomyi, V. V. (2024). Zarubizhnyi dosvid sotsializatsii biznesu [Foreign experience of business socialization]. *Ekonomika i upravlinnia biznesom – Economics and business management*, 15(2). DOI: [http://dx.doi.org/10.31548/economics15\(2\).2024.090](http://dx.doi.org/10.31548/economics15(2).2024.090) [in Ukrainian]
15. Bashlai, S. V., Nahomyi, V. V. (2021). Kontseptsiiia staloho rozvytku Ukrainy v umovakh Yevrointehratsii [The concept of sustainable development of Ukraine in the context of European integration]. *Naukovo praktychnyi zhurnal «Problemy innovatsiino*

---

investytsiinoho rozvytku» – Scientific and practical journal "Problems of innovation and investment development", 23, 23-36. DOI: <https://doi.org/10.33813/2224-1213.24.2021.2> [in Ukrainian]

16. Ruban, O. O., Nahorni, V. V. (2024). Analiz prohram ta stratehii korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti (CSR) pidpriemstv ta yikh vplyv na spriannia stalomu rozvytku [Analysis of corporate social responsibility (CSR) programs and strategies of enterprises and their impact on the promotion of sustainable development]. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka». Seriya: «Ekonomichni nauky» – International scientific journal "Internauka". Series: "Economic Sciences", 5. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-5-9936> [in Ukrainian]

17. Trendy v budivnytstvi 2023 [Trends in construction 2023]. Dedalsoft. 2023. URL: <https://dedalsoft.com.ua/blog/trendi-v-budivnytstvi-2023> [in Ukrainian]

18. Horbach, L., Ruban, O., Humeniuk, Ya. (2024). Zelena ekonomika ta stale vyrobnytstvo v umovakh hlobalizatsii [Green economy and sustainable production in the context of globalization]. Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society, 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-8> [in Ukrainian]